

ну до вступу в ЄС і цим допоможе вирішити одне з стратегічних завдань країни.

Список літератури

1. Беленький, П. Ю. Зовнішньоекономічна діяльність регіонів [Текст] / П. Ю. Беленький, Н. А. Мікула // Регіональна політика: методологія, методи, практика : монографія / Колектив автор. ; за ред. М.І. Долішнього. – Львів, 2001. – С. 658.

2. Внукова, Н. М. Фінансові послуги в кластерних ініціативах транскордонного співробітництва [Текст] / Н. М. Внукова // Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні : III Міжнар. наук.-практ. конф. : [матеріали]. – К. : КНТЕУ, 2007. – С. 54–56.

3. Методика визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм : Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 16 березня 2005 року N 62 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <<http://zakon.rada.gov.ua>>.

4. Мікула, Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво : [Текст] : монографія. – Львів : ІРД НАН України, 2004. – 395 с.

5. Портер, М. Конкуренция [Текст] / М. Портер ; пер. с англ. – М. : Вільямс, 2001. – 495 с.

6. Посібник з кластерного розвитку [Текст]. – К. : Консорціум GFA, 2006. – 38 с.

7. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року [Текст] : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лип. 2006 р. № 1001 // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 30. – С. 21–32.

8. Руус, Е. Интеллектуальный капитал: практика управления [Текст] / Е. Руус, С. Пайк, Л. Фернстрем ; пер. с англ. – СПб : Высшая школа менеджмента, 2008. – 436 с.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© В.І. Успенко, Д.В. Гунько, 2009.

УДК 339.14

Ю.Ю. Юрченко, канд. екон. наук, доц. (*ДонНУЕТ, Донецьк*)

АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ДЕФІНІЦІЙ СИСТЕМИ ТОВАРОРУХУ

Розглядається товарорух як цілісна система і одночасно як процес, уточнюється понятійний апарат категорії товароруху. Приводяться властивості і ознаки товароруху як системи. Показано народногосподарське значення визначення товароруху як системи.

Рассматривается товародвижение как целостная система и одновременно как процесс, уточняется понятийный аппарат категории товародвижения. Приводятся свойства и признаки товародвижения как системы.

Показано народнохозяйственное значение определения товародвижения как системы.

It is considered commodity movement as complete system and simultaneously as process, the conceptual device of a category commodity movement is specified. Properties and signs commodity movement as systems are resulted. Economic value of definition commodity movement as systems is shown.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ринкова економіка вносить свої корективи в розвиток теорії товароруху. Це пов'язано з тим, що у сферу товароруху включаються підприємства різних форм власності, юридичні і фізичні особи. У зв'язку з цим видозмінюється і розширюється сам процес руху товарів, перетворюючись в цілісну систему. Окремі автори підмінюють товарорух поняттям товаропросування, товарозабезпечення або товаропостачання, інші розглядають товарорух як сукупність двох процесів: купівлі-продажу і товаропросування. Усе це вимагає уточнення його понятійного апарату.

Мета та завдання статті. Метою дійсного дослідження є розгляд товароруху як цілісної системи з метою забезпечення ефективного управління товаропотоками на різних рівнях економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наукові теорії основ товароруху спочатку розглядали його як складову маркетингу. У новій економіці, в міру розширення сфери товарно-грошових відносин, збільшення суб'єктів торговельної діяльності, ускладнення господарських зв'язків посилилася економічна складова товароруху і його стали розглядати в теорії логістики. Узагальнення термінологічних тлумачень товароруху дозволило згрупувати їх в окремі блоки і розглядати товарорух як процес, як діяльність і як систему.

Так, І. Бланк [1, с. 401] під товарорухом розуміє процес переміщення товарів від місць виробництва до безпосереднього споживача. Він вважає, що частина процесу товароруху здійснюється безпосередньо в магазині – від приймання товару до його викладення на устаткування в торговельному залі. Л. Дашков, В. Памбучхиянц розглядають товарорух як “процес доведення товарів від підприємств-виготовлювачів через підприємства оптової і роздрібною торгівлі до споживачів” і “включає не тільки фізичне переміщення товарів з місць виробництва в місця споживання, але й операції, пов'язані з їх збереженням, сортуванням і підготовкою до продажу на підприємствах торгівлі” [2, с. 5]. Основою процесу товароруху визначають операції: транспортування товарів; вантажно-розвантажувальні; збереження товарів; комплектування торговельного асортименту; сортування, фасування, підготовки до продажу.

Як процес розглядають товарорух також: В. Даненбург та ін. "...процес, що забезпечує доставку товарів від виробника в місія їхнього споживання або продажу. Включає транспортування, збереження, здійснення угод зі споживачем. Канали товарообігу – організації, зайняті пересуванням товарів і послуг» [3, с. 234]; Н. Голошубова вважає, що "...товарорух – процес фізичного переміщення товарів від місця виробництва кінцевим споживачам, який супроводжується передачею права власності на товар від одного суб'єкта господарювання до іншого і вимагає планування і контролю за його здійсненням з метою задоволення потреб споживачів і одержання прибутку" [4, с. 257]. Азарян О., відзначаючи "невизначеність і суперечливість" існуючих тлумачень товароруху, що полягають у різночитанні "кінцевого пункту руху товарів" – до споживача, підприємств роздрібною торгівлі, місць використання, вважає за доцільне визначити товарорух як "процес доведення товарів від підприємств – виготовлювачів до споживачів через посередників або минаючи їх, у рамках системи бізнес-взаємодій ринкових партнерів" [5, с. 8].

Визначення товароруху, дане Ф. Котлером, що вважається класичним – розглядає його як "діяльність по плануванню, втіленню в життя і контролю за фізичним переміщенням матеріалів і готових виробів від місць їхнього походження до місць використання з метою задоволення потреб споживачів і з вигодою для себе. Представляючи рух товарів як діяльність, окремі автори також розглядають функціональні етапи, необхідні для переміщення товарів зі сфери виробництва в сферу споживання" [6, с. 418].

Визначають товарорух як діяльність багато вчених. Наприклад, Л. Осипова, І. Синяєва, оперуючи поняттям система товароруху, трактують його як діяльність, "що включає всю сукупність операцій, пов'язаних з фізичним переміщенням товарів від виготовлювача до споживача з урахуванням простору і часу" [7, с. 314].

На наш погляд, ототожнення товароруху лише з комплексом дій робить його малозмістовною і винятково функціональною дефініцією, значно звужує спектр його впливу на економічні процеси і не дозволяє розглядати як значиму економічну категорію, явище, а, отже, виявити його роль, значення і сутність. На наш погляд, нести більш змістовне навантаження, проаналізувати характер і глибину процесів дасть можливість визначення товароруху як симбіозу "процесу" і "системи". Помітимо, що процес – це хід розвитку якого-небудь явища, послідовна зміна стану в розвитку чого-небудь. У другому тлумаченні як система ця категорія припускає структурні елементи, які, виконуючи визначені функції, приводять цю систему в динамічний стан.

Разом з тим оцінка визначень, відображених у працях авторів, що надають товароруху властивості процесу, показує, що вони вкладають у цей зміст виключно напрямок товаропотоків з пункту відправлення до пункту призначення. А визначаючи товарорух як систему автори вважають, що його суть у доставці товарів до місця продажу в точно призначений термін з максимально високим рівнем обслуговування споживача. Більш того, сам термін “система” трактується не як категоріальний, а як організаційний. Так, А. Бревнов розглядає рух товарів “як систему різнорідних взаємодіючих елементів, що охоплює значну сферу господарської діяльності підприємства, починаючи від складу готової продукції і закінчуючи місцями продажу виготовлених товарів” [8, с. 165].

У нашому розумінні товарорух є цілісною соціально-економічною системою з усіма притаманними їй властивостями й ознаками. Підставою для ототожнення товароруху із системою є теоретична база теорії систем і системного аналізу. Відповідно до неї представляється можливим дати характеристику властивостей системи товароруху, піддати її декомпозиції і розглянути її елементи і підсистеми.

Отже, товарорух має усі властивості системи, пов'язані з:

- структурою, а саме: цілісністю (внутрішнім взаємозв'язком взаємодіючих один з одним частин системи); неаддитивністю (перевищенням властивостей системи над сумою властивостей її складових компонентів); структурністю (подільністю на компоненти і встановленням зв'язків між ними); ієрархічністю (наявністю підсистем);

- цілями і функціями: синергічністю – виникненням якостей, властивих системі в цілому і не властивих жодному з її елементів окремо, завдяки односпрямованості дій компонентів системи; пріоритетом інтересів системи перед інтересами її компонентів, підсистем; емерджентністю – різноплановістю і суперечливістю інтересів компонентів системи, часом не завжди співпадаючих з цілями системи; мультиплікативністю – коли всі ефекти функціонування елементів системи, як позитивні, так і негативні, у системі мають властивість множення, а не додавання;

- ресурсами й особливостями взаємодії із середовищем: комунікативністю, тобто існуванням системи комунікацій із середовищем; взаємовпливом і взаємодією із зовнішнім середовищем; адаптивністю – прагненням до стану стійкої рівноваги і використанням «нестійкості» як умови динамічного розвитку; надійністю – функціонуванням системи при виході з ладу однієї з її компонентів;

– іншим: це інтегративність – наявність системоутворюючих, системозберігаючих факторів; розвиток; порядок; самоорганізація.

Здійснення цього “організованого” процесу товароруху припускає визначені дії: закупівлю, доставку, приймання, збереження, підготовку до продажу товарів, реалізацію і т.д. Ці дії здійснюють визначені суб’єкти: підприємства – виробники продукції, оптові торговельні підприємства, посередницькі структури, які не приймають на себе права власності на товар, організатори оптового обороту, логістичні підприємства, митні комплекси, роздрібна торгівля та інші.

Усі ці суб’єкти, або елементи системи товароруху, залучені в єдиний процес – товарорух, взаємозалежні один від одного, знаходяться у взаємодії, утворюють визначену цілісність, єдиний організм. Це дає нам підстави вважати товарорух системою, що підтверджує визначення системи і її властивостей.

Оскільки товарорух поєднує не тільки підприємства, галузі, регіони, а й країни, континенти, то використовуючи класифікаційну ознаку “територіальне охоплення” “масштаб діяльності” можна розглядати систему товароруху як трирівневу: на макрорівні (міжконтинентальний, міждержавний, міжрегіональний або національний рівень); мезо- (регіональний, обласний, районний, міський рівні); мікро- (рівень підприємств). Класифікація систем товароруху по територіальній або галузевій ознаці дає можливість: створення стратегії її розвитку на всіх рівнях: фірми, держави, континенту в інтересах як окремого підприємства, так і галузі і країни, соціальних прошарків, продуктивних сил (підтримка національного виробника); розглядати елементи системи товароруху, їх роль і розробляти стратегію на всіх рівнях, у т.ч. і на державному.

Формування загального уявлення системи неможливо без виявлення системоутворюючого фактору, тобто “зв’язку, взаємозумовленості, що і робить систему системою”. На нашу думку таким фактором є потреба подолання “просторового і тимчасового” розривів у взаємозв’язках виробника і споживача.

Визначення товароруху як системи дозволить:

- визначити його роль і значення на всіх рівнях;
- систематизувати його структурні елементи, об’єднавши їх у визначені підсистеми (блоки, модулі);
- виявити ступінь його впливу на економіку і суспільство в цілому;
- формувати пізнавальну модель системи товароруху і її підсистем, як таку, що містить проблеми;
- синтезувати прагматичну модель системи товароруху і її під-

систем як таку, що вирішує проблеми;

– розширити систему його оцінок з техніко-економічних на мікро- і мезорівні до соціально-економічних на макрорівні.

Таким чином, товарорух варто розглядати як складну систему елементів, яка активно впливає на товарні маси, формує і перетворює їх у цілеспрямовані товарні потоки, а також як організований процес товароруху від виробника до споживача в географічному і юридичному просторі.

Дотримуючись визначення, можна сформулювати роль товароруху як системи, що поєднує в єдиний організм усіх учасників споживчого ринку, припускає взаємодію і взаємовплив його структурних елементів, а також управління системою товароруху ззовні з метою здійснення визначених стратегічних задач розвитку економіки і суспільства як на макрорівні, так і на мезо- і мікро-; і як процесу, що означає подолання просторового розриву між виробником і споживачем і економічну інтеграцію споживчого ринку. При цьому мета системи товароруху полягає в забезпеченні максимально сприятливих організаційно-економічних умов для розвитку двох полюсів сфери товарообігу: виробництва і споживання.

Висновки. 1. Узагальнення термінологічних тлумачень товароруху дозволило згрупувати їх в окремі блоки і розглядати товарорух як процес, як діяльність і як систему.

2. Ототожнення товароруху лише з комплексом дій робить його малозмістовною і винятково функціональною дефініцією, значно звужує спектр його впливу на економічні процеси і не дозволяє розглядати як значиму економічну категорію, явище, а, отже, виявити його роль, значення і сутність.

3. Оцінка визначень, відображених у працях авторів, що надають товароруху властивості процесу, показує, що вони вкладають у цей зміст винятково напрямком товаропотоків з пункту відправлення в пункт призначення.

4. Визначаючи товарорух як систему автори вважають, що його суть у доставці товарів до місця продажу в точно призначений термін з максимально високим рівнем обслуговування споживача. При цьому термін “система” трактується не як категоріальний, а як організаційний.

5. У нашому розумінні товарорух є цілісною соціально-економічною системою з усіма притаманними їй властивостями, ознаками і підсистемами. Класифікація підсистем стосовно системи товароруху буде предметом подальших досліджень автора.